

(1) Velmi bych uvítal, Garcío,¹ nejučenější a nejlepší z biskupů, a víc než co jiného bych si přál, aby jak křesťané obecně, tak zejména také ti, kteří jsou označováni za teology, nepřikládali takovou váhu filosofii, (2) nevynakládali na ni takové úsilí a nečinili z ní rovnoprávnou sestru, ne-li přímo patronku teologie. Zdá se mi totiž, že lidé, kteří se domnívají, že naše náboženství potřebuje být hájeno filosofií, o něm smýšlejí špatně. (3) Takto ani v nejmenším neuvažovali ti, jejichž díla přetrvávají už po celá staletí, následovníci apoštolů a opravdové sloupy v Božím chrámu.² (4) Vždyť když se nad tím dobře zamyslíme, tak v těch dobách

¹ Juan García Azuaires de Añon (zemř. 1449), biskup ve španělské Léridě v letech 1435–1449, rádce krále Alfonse Neapolského mezi lety 1435–1443. Valla se s ním seznámil v této době, do které tak spadá i vznik dialogu. Srv. Mario Fois, *Il pensiero cristiano di Lorenzo Valla nel quadro storico-culturale del suo ambiente* (Roma: Pontificia Università gregoriana, 1969), s. 178.

² Srv. Zj 3,12.

se téměř všechny hereze – a nebylo jich, jak víme, zrovna málo – zrodily z pramenů filosofických nauk, takže filosofie nejposvátnějšímu náboženství nejenže neprospěla, ale dokonce mu právě naopak velmi uškodila. (5) A přesto ti, o nichž hovořím, stále znovu hlásají, že je filosofie určená k potírání herezí, i když je ve skutečnosti spíše jejich semeništěm, a nechápou, že obviňují z neznalosti mimořádně zbožnou dobu starověku, která zbraně filosofie k potírání herezí nejen nepoužívala, ale právě naopak proti filosofii nejednou vedla tuhý boj, vyhnala ji jako Tarquinia³ a nedovolila jí se vrátit. (6) Byli tak neznalí a bezbranní? Jak to, že si podrobili celý širý svět? Naopak vy, kteří jste vybavení takovouto zbrojí, nedokážete – a to je opravdu politováníhodné a žalostné – dokonce ani uchovat to, co vám oni odkázali jako dědictví. Proč tedy nechcete raději pokračovat ve šlépějích svých předchůdců? (7) Ne-li jejich rozum, pak jistě jejich autorita a úspěchy vás měly přivést k tomu,

³ Tarquinius Superbus, poslední římský král, po jehož vyhnání v roce 509 př. Kr. vznikla Římská republika. Srv. Titus Livius, *Dějiny I*, přel. Pavel Kucharský a Čestmír Vránek (Praha: Svoboda, 1971), s. 60.

abyste je spíš napodobovali, než se sami vydávali novou cestou. Lékař, který nechce léčit nemocného prostředky už používanými a osvědčenými, ale novými a dosud nevyzkoušenými, se mi protiví a zavrhuje ho (8) stejně tak jako námořníka, který se chce radši vydat neznámou cestou než tou, po níž se bez újmy na lodi a zboží plavili ostatní. Ve své nestydatosti jste už zašli tak daleko, že za teologa nepovažujete nikoho, kdo nevzal za své a pečlivě si nenastudoval filosofické nauky, a zároveň máte za hloupé ty, kdo v dřívějších dobách tyto nauky neznali nebo znát nechtěli. (9) Takový je dnešní úpadek mravů! V římském senátu nebylo v dávných dobách dovoleno ani občanu, ani cizinci promluvit cizím jazykem, ale pouze jazykem v tomto městě domácím.⁴ Zato vám, takřka-jíc senátorům křesťanské republiky, dělá větší radost poslouchat a používat pohanskou řeč než řeč církve. (10) Polemizovat s jinými ale budu mít příležitost mnohde jinde. Nyní chci ukázat, že Boëthius nepojednal v páté

⁴ Srv. Valerius Maximus, *Factorum at dictorum memorabilium libri IX* (*Devět knih pamětihodných činů a výroků*), II, 2, 2.

knize spisu o útěše z filosofie⁵ o tématu svobodného rozhodování, jak měl, jedině proto, že přehnaně miloval filosofii.

(11) Na první čtyři knihy Boëthiovy *Útěchy z filosofie* jsem už totiž odpovídal ve svém spisu *O pravém dobru*.⁶ Celou tuto látku se pokusím co nejpečlivěji rozebrat a dospět k jejímu řešení, aby se nezdálo, že o ní po všech předcházejících autorech píšu zbytečně. Přednesu totiž i něco vlastního, o čem se ostatní nezmiňují. (12) Jakkoli jsem se do toho chtěl pustit sám od sebe, přece mě, jak se říká, jako koně chtivého běhu o to víc pobídla moje nedávná rozprava s Antoniem Glareou, člověkem mimořádně vzdělaným a britkým, který je mi zdaleka nejdražší jak pro svoje morální kvality, tak i proto, že je krajanem sv. Vavřince.⁷ O čem

⁵ Anitius Manlius Torquatus Severinus Boëthius, *Filosofie utěšitelkou*, přel. Václav Bahník (Praha: Vyšehrad, 2012), kniha V, s. 161–191.

⁶ Původně jako *O rozkoši / De voluptate*, v roce 1431, o dva roky později Valla spis přepracoval pod titulem *O pravém dobru*, srv. Lorenzo Valla, *De vero falsoque bono*, ed. Maristella de Panizza Lorch (Bari: Adriatica, 1970).

⁷ Antonius Glarea údajně pocházel z aragonského města Huescy, jednoho z míst považovaných za rodiště Vallova jmenovce sv. Vavřince (Laurentia), srv. Giovanni Mancini, *Vita di Lorenzo Valla* (Firenze: San-

jsme při této rozpravě hovořili, jsem zaznamenal v knížce, přičemž řečené podávám tak, jako by se rozprava právě odehrávala, ne jako by o ní někdo vyprávěl, a to proto, abych nemusel do textu příliš často vkládat „řekl jsem“ a „řekl“. (13) Tak to také o sobě prohlašuje Marcus Tullius, muž nesmrtelného nadání, v knize, kterou nazval *Laelius*,⁸ i když v tomto případě vlastně nevím proč. Vždyť jestliže autor nelíčí svoji vlastní rozpravu, ale rozpravu jiných, jak by vůbec mohl vkládat „řekl jsem“? (14) A právě tak je to přece v Ciceronově *Laeliovi*, který líčí rozpravu Laelia se dvěma zeti, G. Fanniem a Q. Scaevolou, o které mu vypravoval sám Scaevola, zatímco Cicero s několika dalšími přáteli jen poslouchal a, jak se také slušelo vzhledem k jeho věku, sotva se odvážil polemizovat a debatovat se Scaevolou, z úcty k jeho stáří nebo důstojnosti. (15)

soni, 1891), s. 111. Valla o rozpravě s Glareou hovoří také v *Antidoti in Poggium libri IV*, in: Lorenzo Valla, *Opera omnia* (Basileae: apud Henricum Petrum, 1540), s. 344.

⁸ Cicero, *Laelius I*, 3. Srv. Marcus Tullius Cicero, „Laelius o přátelství“, in: Marcus Tullius Cicero, *Tuskulské hovory*, přel. Václav Bahník (Praha: Svoboda, 1976), s. 304.